

УДК: 387.124+37.036+78.07

Хуа Вей,

аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

У статті розглянуто сутність проблеми формування творчого потенціалу та її значущість у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Визначено зміст і розкрито специфіку прояву творчого потенціалу, зокрема, в контексті фортепіанної підготовки в педагогічних університетах.

Ключові слова: потенціал, творчий потенціал, інноваційний потенціал, фортепіанна підготовка.

У процесі швидкоплинних соціокультурних і економічних реформ, які відбуваються в Україні і у світі, необхідною для кожної особистості стає здатність встигати пристосовуватись і адаптуватись до мінливих обставин і вимог, зокрема в контексті фахової підготовки. Зміст освіти постійно поповнюється новими технологіями, які впроваджуються з метою реалізації першочергових завдань, сформульованих у законах України «Про освіту», «Про вищу освіту». Таким завданням є формування творчої, мобільної і конкурентоспроможної особистості, здатної приймати самостійні рішення, швидко орієнтуватися і рухатися у професійному просторі, планувати власний саморозвиток і керувати ним. В контексті цієї освітньої парадигми неможливо перебільшити значення створення технології цілеспрямованого і ефективного формування творчого потенціалу, і особливо це стосується підготовки майбутніх фахівців у галузі музичної освіти, адже в основі такої підготовки лежить творча природа музичного мистецтва, що вимагає від майбутнього фахівця розвинутої творчої уяви, дивергентного мислення і, особливо, творчого ставлення до власної діяльності.

Проблема творчого потенціалу розглядається філософськими, психологічними, педагогічними та соціальними науками, але, незважаючи на актуальність, у науковій літературі їй бракує методологічної обґрунтованості, особливо в контексті фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічних університетах.

Аналіз педагогічних досліджень свідчить про те, що проблема творчого потенціалу викликає значний інтерес науковців. З часів античності в якості носія потенції розглядали матерію (Аристотель), з епохи середньовіччя потенціал, з одного боку, розуміється як божественне начало в людині (М. Бердяєв, Г. Лейбніць, О. Радищев, Б. Спіноза, Ф. Шелінг), з іншого – як дар природи (Й. Фіхте, Л. Фейєрбах), трансценденції (К. Ясперс). Як внутрішню самість особистості представляють потенціал філософи Е. Фром, Г. Сковорода, психологи А. Маслоу, К. Юнг, Г. Олпорт, В. Штерн.

Увага дослідників зосереджувалася на різних аспектах і феноменах творчого потенціалу особистості та його розвитку. Це стосується

вивчення творчих здібностей (Л. Руденко, М. Роговенко, Н. Слюсаренко, І. Теплицький, М. Титаренко, Л. Тихенко, Л. Шпак), творчої діяльності (С. Мельник, О. Расказова), творчої активності (Л. Баранова, Г. Костюшко, Т. Чурпіта) тощо. Н. Кічук визначає творчий потенціал як двигун особистості. Також вчені наголошують на необхідності формування останнього, досліджуючи цей феномен з боку філософського (О. Клепиков, І. Кучерявий, Л. Коган, В. Овчинников, Р. Пономарьова, О. Чаплигін та ін.), культурологічного (М. Ценко, Н. Мартинович, Л. Москвичова та ін.), психологічного (М. Гнатко, В. Рибалка, В. Роменець та ін.) і педагогічного (Е. Гуцало, П. Кравчук, Н. Посталюк, О. Виговська, В. Лісовська, О. Приходько та ін.) аспектів.

Сучасна психологічна наука додержується традиції окремого вивчення можливостей особистості і її потенціалів. Так, потенціал визначається як одне з трьох гіпотетичних універсальних вимірів семантичного простору в теорії значення слова Ч. Осгуда; «Поведінковий потенціал» Роттера; «Потенціал активації» (або "потенціал спонукання") використовувався Д. Берлайном для опису залежності мотиваційних особливостей стимуляції від активації; «Потенціал реакції», що і об'єднує силу звички і силу потягу (С. Хулл). В теорії поля К. Левіна за допомогою потенції описується психологічна сила, що діє на суб'єкта у напрямку до мети.

У ракурсі психолого-педагогічної парадигми творчий потенціал розглядається як «сукупність можливостей цілеспрямованої творчої діяльності, що виявляють себе завдяки творчим здібностям» (П. Кравчук), як динамічна інтегративна властивість особистості, що є передумовою творчої діяльності (С. Глухова), особистісна здатність до творення нового, яка проявляється в особливостях мислення (І. Ігнатенко).

Також означений феномен вивчається в контексті музичної педагогіки. Методології розвитку творчих здібностей особистості в процесі музичної діяльності присвячені праці Б. Асаф'єва, С. Бриліна, Н. Ветлугіної, Г. Побережної, Н. Сродних, В. Шулгінної, О. Щолокової, Б. Яворського та інших. Зокрема, С. Олійник дає визначення музично-творчого потенціалу як «якості особистості майбутнього вчителя, що передбачає

його ймовірну здатність до музично-творчої діяльності».

Незважаючи на глибоке і ґрунтовне вивчення проблеми творчого потенціалу, питання формування означеного феномена в контексті фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики в процесі навчання в педагогічних університетах, на нашу думку, залишається недостатньо розкритим. Виходячи з висловленого, метою статті є висвітлення проблеми творчого потенціалу, виявлення його специфіки в контексті фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Творчий потенціал знаходить реалізацію у різних видах діяльності особистості - когнітивній, світоглядній, комунікативній, естетичній тощо (О. Домінський, О. Оніщенко, І. Пашетепа, В. Присакар, О. Рудницька,). В. Присакар, І. Пашетепа визначали два основних підходи до здійснення керівництва творчим процесом: оволодіння алгоритмами і технологічними моделями творчого процесу та створення найсприятливіших умов для творчої діяльності педагога. При цьому вчені наголошували, що більшу значущість має другий підхід. Беручи за основу результати педагогічного експерименту, автори дійшли висновку, що для розвитку творчого потенціалу вчителя передусім необхідно сформувати в ньому здатність сприймати педагогічну діяльність як творчий процес. Адже тільки в такому випадку він буде керуватися не просто мотивацією, але ідеєю, що його захоплює [5]. Спираючись на дослідження Л. Даринської [3], яка розглядає творчий потенціал як складне інтегральне утворення особистості, що включає в себе генетичний, соціально-особистісний і логічний компоненти, розглядаємо творчий потенціал як перетворювальну силу особистості, що реалізується у всіх сферах його життя.

Ця сила, яка реалізується через знання, уміння, здібності й інтенції, активізує мотивацію до самореалізації людини як особистості і фахівця, і саме вона стає підґрунтям творчого підходу фахівця до власної музично-педагогічної діяльності. Творча активність учителя музичного мистецтва дає йому змогу будувати ефективну комунікацію між учнями і творами музичного мистецтва. Також вона безпосередньо впливає на мистецько-педагогічну рефлексію фахівця. Поєднання цих видів активності дає вчителю змогу ефективно будувати стратегії власної фахової діяльності в мінливому і багатоваріантному художньо-освітньому просторі.

Звернення до фундаментальних досліджень творчого потенціалу педагога показує, що означений феномен характеризується трьома основними параметрами: діалогічністю, соціальністю і системністю [6]. У контексті фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва діалогічність проявляється як потенційний і актуальний діалог учителя із твором мистецтва, з учнями, зокрема через твори мистецтва, з автором музичного твору через нотний текст і розуміння авторських контекстів, і з самим

собою в процесі художньої інтерпретації і виконання музичного твору. Така діяльність визначає саморегуляцію фахівця і забезпечує становлення його суб'єктної позиції.

Соціальність творчого потенціалу розглядається таким чином, що формування і розвиток творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва має соціальну динаміку, адже потенційна енергія перетворюється в реальну в процесі сприйняття соціально-професійного досвіду. Системність творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва виявляється в тому, що означений феномен має всі системні атрибути, власні системам, що самоорганізуються і саморозвиваються. Процес формування творчого потенціалу в процесі фортепіанної підготовки не є процесом спонтанним і неконтрольованим. Він має власні механізми і логіку, незважаючи на те, що творча діяльність вчителя музики і, особливо, виконання твору на музичному інструменті включає в себе афективні і інтуїтивні процеси, які характеризуються невизначеністю і багатоваріантністю.

Визначені специфічні характеристики фортепіанної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, її творча і художньо-інтерпретаційна складова значно ускладнюють педагогічний процес [2]. Тому сучасні педагоги розуміють, що традиційної методики навчання лише гри на музичному інструменті не достатньо для творчого фахівця, від якого соціум вимагає здібностей до формування художньо-творчих здібностей учнів в умовах сучасного стану розвитку теорії загальної та мистецької педагогіки. Таким чином, конкурентним середовищем для підготовки компетентних фахівців став європейський освітній простір, в якому пріоритетом стає генерування нових ідей щодо інноваційних технологій музичного навчання.

В якості творчої сили, що дає змогу фахівцям здійснювати інноваційну педагогічну діяльність вчені називають інноваційний потенціал педагога, який розглядаємо як прояв творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва, адже, як вказує О. Шапоренко, інноваційна діяльність педагога відображає його творче мислення, результатом якого є отримання нового, суспільно значущого знання, нових рішень і дій [7].

Інноваційний потенціал визначається як сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, які формують готовність удосконалити педагогічну діяльність за допомогою внутрішніх засобів і методів. Важливим компонентом інноваційного потенціалу є мотивація, тобто усвідомлена потреба розвивати свої інтереси та уявлення, шукати власні нетрадиційні вирішення виникаючих проблем, творчо втілювати вже існуючі нестандартні підходи в освіті [4].

Інноваційний потенціал в галузі мистецької і, зокрема, фортепіанної педагогіки характеризується здатністю вчителя музичного мистецтва генерувати нові уявлення і ідеї щодо художньо-виконавської інтерпретації музичного твору на основі

традиційних слухових еталонів, які складають мистецький досвід майбутнього фахівця. При цьому невід'ємною особливістю інноваційного потенціалу є спроможність впроваджувати на практиці ці ідеї і уявлення.

Готовність до практичного впровадження інноваційних ідей дає можливість майбутньому вчителю не тільки знати певний набір методів і технологій фортепіанної педагогіки, необхідних для музично-виконавської або музично-педагогічної діяльності, але й бачити сутність психологічні причини педагогічних проблем. І на основі цього бачення будувати ефективні творчі індивідуальні стратегії вирішення цих проблем (в реальному часі і в перспективі) з урахуванням усіх зовнішніх і внутрішніх особливостей.

Найпоширеніші методи формування творчого потенціалу в процесі фортепіанної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва впроваджуються дисципліною «Концертмейстерський клас». На основі узагальнення теоретичного і практичного досвіду музикантів-педагогів С. Михеева визначає такі основні методи, як конструювання акомпанементу, імпровізація і композиція. Означені методи дають змогу кожному студенту, незалежно від рівня підготовки і базових музичних здібностей, розвивати власний творчий потенціал, шукати і знаходити шляхи творчого вирішення музично-педагогічних завдань на основі стимулювання творчої ініціативи і в психологічно комфортній атмосфері.

Форми творчої діяльності, такі як конструювання, імпровізація і композиція покликані не стільки розвинути композиторські навички у студентів, скільки сформувати в них позитивний мистецький досвід дивергентного мислення, толерантності, творчої свободи, сформувати ідею творчого підходу до майбутньої фахової діяльності. Означені методи допомагають студентам подолати суперечність, яка нерідко виникає в процесі інструментальної підготовки майбутніх фахівців:

між проявами творчого потенціалу (у вигляді креативних дій) і технологічністю, «навченістю».

Практичний досвід викладачів показує, що нерідко студент, який має високий рівень навичок гри на музичному інструменті і знань у галузі теоретичних дисциплін, не демонструє готовності переносити отриманий художньо-виконавський досвід у нові умови, і, відповідно, не здатний трансформувати його для самостійного і творчого вирішення педагогічних або виконавських завдань. В результаті систематичної і цілеспрямованої роботи у студента формується готовність до творчої роботи, розвивається уява, мислення, з'являється позитивна мотиваційна спрямованість на пошук нового, нестандартного, оригінального, що відповідає критеріям сформованого творчого потенціалу.

Висновки. Творчий потенціал визначається як складне інтегральне утворення, яке відіграє роль перетворювальної сили особистості і реалізується у всіх видах її активності. Творчий потенціал педагога пов'язується з інноваційним потенціалом, який проявляється у готовності фахівця творчо здійснювати власну педагогічну діяльність і характеризується потребою шукати нестандартні шляхи вирішення педагогічних завдань. У процесі фортепіанної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва формування творчого потенціалу є необхідним завданням художньо-педагогічного середовища, адже сформований творчий потенціал дозволяє трансформувати набутий мистецький досвід і ефективно використовувати його в нових, нестандартних педагогічних ситуаціях. Цілеспрямоване формування творчого потенціалу в процесі фортепіанної підготовки вчителя музичного мистецтва розвиває у студентів усвідомлену потребу і здатність творчо підходити до навчальної і практичної діяльності, що є невід'ємною умовою ефективного фахового розвитку в галузі мистецької освіти.

ЛИТЕРАТУРА

1. Воеводін В. В. Становлення творчого потенціалу майбутнього музиканта-виконавця як педагогічний процес // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2007. – № 4. – С. 20-25.
2. Гуральник Н. П. Творчий пошук як чинник конкурентної спроможності інноваційних технологій вищої фортепіанної школи // Проблеми сучасної педагогічної освіти [Текст] : зб. наук. праць / МОН України, МОН АРК, РВНЗ «КГУ» (м. Ялта); ред. О. В. Глузман [та ін.]. – Ялта : РВВ КГУ, 2000. – С. 152-160
3. Даринская Л. А. Творческий потенциал учащихся: методология, теория, практика: Монография. – СПб, 2005. – 293 с.
4. Панов В. И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика / В. И. Панов. – М. : Питер, 2007. – 347 с.
5. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць / Ред. кол.: Н. В. Гузій (відп.ред.) та інші -К.: НПУ, 1999.– 461 с.
6. Фетисова О. Ю., Горовая В. И. Творческий потенциал педагога и его реализация в опытно-экспериментальной и инновационной деятельности // Научные проблемы гуманитарных исследований: Научно-теоретический журнал. Выпуск 4. – Пятигорск, 2011. – С. 185-192
7. Шапоренко О. А. Творческий потенциал педагога и формирование экологического мышления учащихся // Электронное периодическое научное издание «Вестник Международной академии наук. Русская секция». – 2012. – №1. — С.92-94

8. Яцкова О. Ю. Анализ понятия «творческий потенциал» в современной педагогической литературе [Текст] // Педагогіка: традиції і інновації: матеріали ІІ міжнарод. науч. конф. (г. Челябінськ, октябрь 2012 г.). — Челябінськ: Два комсомольця, 2012. — С. 25-27.

Hua Wei,

*аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії,
Державне заклад «Южноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
ул. Старопортофранківська, 26, г. Одеса, Україна*

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ

Несмотря на глубокое и основательное изучение учеными проблемы творческого потенциала, вопросы формирования указанного феномена в контексте фортепианной подготовки будущих учителей музыки в процессе обучения в педагогических университетах остается недостаточно раскрытым. Исходя из этого, целью данной статьи является освещение проблемы творческого потенциала, выявление его специфики в контексте фортепианной подготовки будущих учителей музыкального искусства.

Системность творческого потенциала учителя музыкального искусства проявляется в том, что указанный феномен имеет все системные атрибуты, свойственные системам самоорганизации и саморазвития.

Процесс формирования творческого потенциала в процессе фортепианной подготовки не является процессом спонтанным и неконтролируемым. Он имеет собственные механизмы и логику, несмотря на то, что творческая деятельность учителя музыки и особенно исполнение произведения на музыкальном инструменте включает в себя аффективные и интуитивные процессы, которые характеризуются неопределенностью и многовариантностью. Готовность к практическому внедрению инновационных идей дает возможность будущему учителю видеть сущность психологических причин педагогических проблем. И на основе этого видения строить эффективные творческие индивидуальные стратегии решения этих проблем (в реальном времени и в перспективе) с учетом всех внешних и внутренних особенностей.

Творческий потенциал педагога связывается с инновационным потенциалом, который проявляется в готовности специалиста творчески осуществлять собственную педагогическую деятельность и характеризуется потребностью искать нестандартные пути решения педагогических задач. В процессе фортепианной подготовки будущего учителя музыкального искусства формирование творческого потенциала является необходимой задачей художественно-педагогической среды, ведь сформированный творческий потенциал позволяет трансформировать приобретенный художественный опыт и эффективно использовать его в новых, нестандартных педагогических ситуациях. Целенаправленное формирование творческого потенциала в процессе фортепианной подготовки учителя музыкального искусства развивает у студентов осознанную потребность и способность творчески подходить к учебной и практической деятельности, является неотъемлемым условием эффективного профессионального развития в области художественного образования.

В статье рассмотрена сущность формирования творческого потенциала и ее значимость в подготовке будущих учителей музыкального искусства. Определено содержание и раскрыта специфика проявления творческого потенциала, в частности, в контексте фортепианной подготовки в педагогических университетах.

Ключевые слова: потенциал, творческий потенциал, инновационный потенциал, фортепианная подготовка.

Hua Wei,

*Postgraduate of the Faculty of Musical Art and Choreography,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky»,
Staroportofrankivska Str., 26, Odessa, Ukraine*

FORMATION OF CREATIVE POTENTIAL IN THE FRAMEWORK OF THE TRAINING TARGETED TO THE FUTURE TEACHERS MAJORING IN MUSICAL ART

Despite scientists' profound study of the problem dealing with creative potential, the issues devoted to the formation of the designated phenomenon in the context of piano training targeted to the the future teachers of Music in the process of education at pedagogical universities have not been sufficiently revealed. Therefore, the aim of the article is to highlight the problem of creative potential, to identify its specificity in the context of piano training targeted to the the future teachers of musical art.

The consistency of the musical art teacher's creative potential is manifested in the systemic attributes of the studied phenomenon which are typical of the systems of self-organization and self-development.

The formation process of creative potential in the process of piano training is not spontaneous or uncontrolled. It has its own mechanisms and logic, in spite of the fact that creative activity of a teacher of music, especially performance of a musical work on a musical instrument includes affective and intuitive processes which are

characterized by uncertainty and multiplicity. Readiness for practical implementation of innovative ideas gives a future teacher an opportunity to see the essence of psychological reasons and pedagogical problems, to build effective creative individual strategies of these problems solution (in real time and in perspective) on their basis taking into consideration all outer and inner peculiarities.

Pedagogue's creative potential is connected with innovative potential which is actualized in the specialist's readiness to perform his / her own pedagogical activity in a creative way, it is characterized by the need to search for non-standard ways enabling the fulfillment of pedagogical tasks. In the process of piano training targeted to the future teachers of musical art the formation of creative potential is a necessary task of the artistic and pedagogical environment, since the formed creative potential enables the transformation of the acquired artistic experience and its efficient use in new, non-standard pedagogical situations. The purposeful formation of creative potential in the process of piano training targeted to teachers of musical art develops students' conscious need and ability to deal with educational and practical activities in a creative way; it is an indispensable condition for efficient professional development in the field of artistic education.

The essence of the creative potential formation and its significance within the training of the future teachers of musical art have been considered in the article. The contents and specificity of creative potential have been defined and revealed, in the context of piano training at pedagogical universities, to be more precise.

Key words: potential, creative potential, innovative potential, piano training.

Подано до редакції: 11.07.2016 р.

Рекомендовано до друку: 26.07.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор З. Н. Курлянд